

Jordi Borja

Bandera Roja

1968-1974
Del maig del 68
a l'inici de la transició

edicions
62

Jordi Borja

Bandera Roja

1968-1974

Del maig del 68

a l'inici de la Transició

Edicions 62

Barcelona

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

© Jordi Borja Sebastià, 2018

Primera edició: novembre del 2018

© d'aquesta edició: Edicions 62 s.a.,
Diagonal, 662-664 - 08034 Barcelona
www.edicions62.cat
info@edicions62.cat

Fotocomposició: gama, sl
Imprès a Romanyà Valls

DIPÒSIT LEGAL: B. 24.672-2018

ISBN: 978-84-297-7733-8

ÍNDIX

UNA ADVERTÈNCIA	13
I. DEL PARÍS DEL MAIG DEL 68 AL NAIXEMENT	
DE BANDERA ROJA EL SETEMBRE DE 1968	15
L'estela fascinant del maig del 68 a París	15
1968. Un any en què el món es va revolucionar... i contrarevolucionar també	19
Del maig del 68 de París a Bandera Roja el setembre del 68 a Barcelona	23
2. EL NAIXEMENT DE BANDERA ROJA I EL CONTEXT POLÍTIC	
DEL TARDOFRANQUISME	29
Un ambient poc propici a l'Espanya de finals del 69 però apareixen noves forces progressistes. . .	29
Bandera Roja neix l'estiu de 1968. Les influències de les noves esquerres, el radicalisme social i cultural i la cultura política procedent del PSUC	35
Una percepció personal de com es forma Bandera Roja i els primers promotors	41
3. BANDERA ROJA, ¿UN MOVIMENT SOCIAL	
O UNA ORGANITZACIÓ POLÍTICA?	49
Bandera Roja, ¿una plataforma de fronts de lluita per consolidar l'organització política o una organització política al servei dels fronts de lluita?	49
Una organització diferent dels models de partit. El nom ja era indicatiu	54

La gent de Bandera Roja, la naturalitat malgrat la vida en part clandestina i la importància dels amics i amigues que ens ajudaven més del que es pensaven .	59
4. ELS FRONTS DE LLUITA, MARCA DE BR	65
Els fronts de lluita, una prioritat amb un punt relativament original	65
El moviment popular de barris i ciutats. La relació amb el moviment obrer i amb els sectors professionals	70
Consciència política i expansió territorial	77
5. DE LA MOBILITZACIÓ SOCIAL DES DE LA BASE AL NOU ESCENARI POLÍTIC	81
Bandera Roja: consolidació i creixement, expansió a Espanya, avenç espectacular i dubtós	81
De Bandera Roja a Organización Comunista de España-BR i d'una plataforma de fronts de lluita a una organització política amb vocació de partit arrelat entre pràctiques socials i un discurs ideològic. ¿Hi havia un projecte polític concret, entenedor i realista?	87
Del moment àlgid de BR i els antecedents de la crisi d'OCE-BR	92
BR i la qüestió de Catalunya	98
6. EL NOU CONTEXT POLÍTIC. LA CRISI DE BR I LA INTEGRACIÓ EN EL PSUC (I EN EL PCE)	105
¿La vocació dubtosa de convertir-se en partit polític d'àmbit estatal era realista?	105
Els dilemes d'OCE-BR en relació amb el PCE-PSUC	113
BR Catalunya i la direcció del PSUC, una integració aparentment fàcil amb la direcció però més complicada entre els quadres i militants actius de les organitzacions.	117

Sobre la cultura política en la pràctica	122
De la cultura pràctica a la cultura teòrica: els adversaris de l'«eurocomunisme» van ressuscitar «els banderes» per abandó de la vocació revolucionària	125

CONCLUSIONS. UNA EXPERIÈNCIA POLÍTICA I PERSONAL

INOBLIDABLE	129
-----------------------	-----

Capítol 1

DEL PARÍS DEL MAIG DEL 68 AL NAIXEMENT DE BANDERA ROJA EL SETEMBRE DE 1968

L'ESTELA FASCINANT DEL MAIG DEL 68 A PARÍS

París, maig del 68, allà on neixen les revolucions, o alguna cosa semblant, i esdevenen mites. Bandera Roja (BR) va néixer a Barcelona a finals de setembre de 1968, ara fa cinquanta anys. L'aire del París del 68 el vam respirar, uns hi vivíem, d'altres s'hi van trobar, i la majoria dels que vam iniciar BR vam sentir que era un moment històric en què calia fer alguna cosa nova. Com el maig del 68 a París, BR va ser, a més petita escala i no del tot conscientment, una aspiració revolucionària. Transformar el món com Marx i canviar la vida com Rimbaud. Més que trobar en el maig de París objectius polítics, o formes de lluita o d'organització, era que entrava una onada fresca, innovadora i optimista. Més que la ideologia o la doctrina, eren l'entusiasme i la inventiva. Més que la política convencional i monòtona, necessitàvem acció sense por, llenguatge entenedor i realisme per avançar. *Dessous le pavé, la plage* (Sota les llambordes, la platja). BR es podria caracteritzar pel bon humor.

París va ser el mite per a tot el món. Però el maig del 68 va formar part d'un món encès a Europa i a gran part del món i d'una França totalment sotragada, i París, el maig del 68, en va esdevenir el centre. Va ser una imatge i un símbol, un fenomen parisenc, o més ben dit, del Quartier Latin i de Saint-Germain-des-Prés. Però hi havia un altre món, el dels treballadors, més de set milions de treballadors fent vaga i sovint amb ocupació de les fàbriques, en els moments de més mobilització podien ser deu millions. Milers de

fàbriques i oficines ocupades, en alguns casos amb tancaments dins els despatxos dels directors o gerents. Conquestes socials considerables, i reconeixement col·lectiu de les classes treballadores i el sentiment que eren menystinguts pels poders i els privilegiats. Però tot plegat, aquest món del treball amb prou feines va ser conegut aquells dies més enllà de França. Fins i tot gran part de la societat francesa embadalida només mirava a París, a la Sorbonne (la Universitat) i als estudiants. Els manifestants, centenars de milers, respiraven més il·lusions revolucionàries i llibertats personals. Els intel·lectuals i artistes van emergir com un altre actor social. L'Odéon, teatre públic, entre la Sorbonne i Saint-Germain, i al costat del Senat, es va convertir en assemblea permanent del món de l'art i la cultura. Sartre reapareix, margina els estructuralistes i legitima «la revolució». Quan diuen a De Gaulle que caldria detenir Sartre, respon sec: «No s'empresona Voltaire a la Bastilla. No és l'Estat contra la revolució, és el desig il·lusionant de revolució i el menyspreu de l'Estat que en realitat no es toca». *Le Figaro* va escriure: «Solament De Gaulle i Séguy poden establir la vida pública i posar fi a aquest enrenou». Séguy era el secretari general de la CGT, el sindicat més important i amb hegemonia comunista. Es van conquerir avenços salarials i van millorar les condicions de treball i els drets sindicals dins l'empresa. Però no es van reconèixer quotes de poder al si de les empreses, només valia la força, és a dir la vaga, la protesta. Quan el mes de maig s'escolava, gradualment es van anar acabant les vagues i les ocupacions. Conquestes reals i especialment per als sectors treballadors més penosos i els de més baixos ingressos. Il·lusions? Una relativa frustració, especialment per a la gent jove.

Jo vivia a París des d'inicis de 1962. El meu món més habitual era la Sorbonne. Tenia amistat amb el nucli de la Joventut Comunista Revolucionària (JCR), especialment amb el seu cap, Alain Krivine, el millor estrateg de la mobilització permanent, com a bon trotskista, intel·ligent i a la seva manera racionalista, i fins i tot amb dosis relatives de realisme. També amb d'altres de la JCR

com Weber, Bensaïd, etc. Vaig conèixer Cohn-Bendit, simpàtic, bon orador però sense objectius polítics. Jo estava en contacte amb alguns dirigents de la Unió Nacional d'Estudiants de França (UNEF), que per cert em van donar pistes per fer gestions universitàries i trobar alguna beca improbable amb les meves condicions legals i acadèmiques. Però mantenia més relació amb els principals dirigents de la Unió d'Estudiants Comunistes (UEC), que eren de línia «italiana», és a dir del PCI (després seria «eurocomunista»), la qual cosa em va permetre recollir cada setmana a la seva llibreria, Clarté, la revista *Rinascita*, que durant anys dirigia Togliatti. Llegia *Le Monde* i *Libération* (molt proper al Partit Comunista Francès, PCF) més que *L'Humanité*, com també les revistes del PCF o properes com *La Pensée*, *Recherches Internationales*, *Nouvelle Critique* o *Lettres Françaises*. També llegia els quaderns del Centre d'Estudis Socialistes (CES), molt interessants, vinculats a un partit socialista d'esquerres, el PSU, intel·lectualment innovador i molt crític amb el Partit Socialista Francès. El va dirigir Michel Rocard, a qui vaig conèixer en el moviment ADELS (molt orientat per la democràcia de base i del municipalisme). Llegia cada setmana *Le Nouvel Observateur* i cada mes *Temps Modernes*. I també textos de la CGT i revistes marxistes crítiques com *Arguments* o *Socialisme ou Barbarie*, o republicanes com *Les Cahiers de la République*, que dirigia Mendès France. I els llibrets blancs d'Éditions de Minuit, que van publicar diversos volums sobre «el terrorisme d'Estat» i la «defensa política» contra la judicatura. Si bé els primers anys a París vaig militar en el PSUC (cap al 1965-1966 em van separar o «desorganitzar» sense expulsar-me), sempre vaig mantenir relació amb la política francesa. La meua activitat política principal a França va ser a l'Institut de Géographie, on predominaven els comunistes o excomunistes, que s'havien mobilitzat molt amb la guerra del Vietnam. Aquests anys, amistats i lectures em van ajudar a entendre l'explosió del maig del 68.

Els anys anteriors havien estat molt conflictius, amb la guerra d'Algèria, la repressió brutal fins a l'inici de 1962, els intents de cops d'Estat i els atemptats de l'extrema dreta francesa amb el suport dels *pièds-noirs* (francesos que s'havien instal·lat a Algèria).

La guerra del Vietnam promoguda pels EUA va sensibilitzar molt els francesos, especialment els joves. Els conflictes socials es multiplicaven, com també els beneficis dels empresaris, mentre que els sous, especialment les feines mal remunerades, no augmentaven. Una nova generació jove sentia un malestar davant l'autoritarisme de les institucions i en el món del treball. Es respirava una forma o una altra d'explosió social, però la França oficial vivia la migdiada, avorrida i avorria (tal com va preveure Viansson-Ponté a *Le Monde*). I va explotar el 1968. Els meus amics catalans (encara ho són) estaven molt entusiasmats, com Marina Subirats i Manuel Castells. A mi m'hauria agradat gaudir d'una «revolució», però ho vaig viure entre el desig i l'escepticisme. La racionalitat és per a mi molt més forta que les emocions.

La mobilització de centenars de milers d'estudiants i joves de tota mena va ocupar durant el mes de maig dos districtes del vell París: Saint Michel, amb la Sorbonne i el Panthéon, i Saint-Germain, centre d'intellectuals, artistes i editors. Però hi havia discordances flagrants. El moviment dels treballadors volia drets i millores laborals, mentre que els joves del Quartier Latin, que feien barricades per fer la revolució proletària, estaven canviant els comportaments socials i la qualitat de vida (medi ambient, feminisme, participació en les institucions, llibertat sexual, etc.), qüestions que no eren prioritàries per als milions de treballadors enquadrats en les centrals sindicals. En les nits de batalla em sentia més observador que participant. El moviment dels joves expressava i proclamava una revolució «de classe», la classe obrera, però en realitat van aconseguir canviar comportaments socials, fer més accessibles les rígides institucions i disminuir el poder dels cacics de tots els estaments. Uns canvis que responien a demandes latents dels sectors mitjans i populars més qualificats, a la majoria de la societat, que es van consolidar. El «proletariat» va fer una altra guerra: va conquistar més drets dins les empreses, millors condicions de treball i un important augment dels salaris, especialment dels sectors d'ingressos més baixos (els salaris baixos van augmentar entre el 30% i el 50%).

1968. UN ANY EN QUÈ EL MÓN ES VA REVOLUCIONAR...
I CONTRAREVOLUCIONAR TAMBÉ

El 1968 es van conquerir drets i llibertats, va ser una explosió d'idees i lluites i conquestes socials. Però molt sovint, almenys a curt termini, hi va haver resistències i intervencions brutals, vertaderes accions contra la humanitat generalment per part dels estats, es diguin demòcrates o socialistes, com ara els Estats Units al Vietnam o l'ocupació de Praga i Txecoslovàquia per part de l'URSS. L'ocupació de Praga va acabar de fer perdre la il·lusió en el socialisme soviètic. Encara no sabem que la mítica i desconeguda Revolució Cultural xinesa esdevindria un desastre. El mateix any als Estats Units eren assassinats Robert Kennedy i Martin Luther King, i l'FBI perseguia i empresonava com a delinqüent Angela Davis. Es batallava pels drets civils i contra la guerra del Vietnam, els joves celebraven el Festival de Woodstock i denunciaven la «democràcia americana». La protesta per la guerra del Vietnam, més que qualsevol altra mobilització, es va estendre per tot el món, en especial a Europa. L'Amèrica Llatina bullia. Cuba intentava crear una internacional revolucionària del Tercer Món, la Tricontinental. Guevara va morir a Bolívia (1967), però el seu mite va generar moviments revolucionaris que acabaven heroicament però tràgicament a una gran part de l'Amèrica Llatina. A Mèxic, el govern va massacrar centenars d'estudiants a la Plaza de Tlatelolco o de Las Tres Culturas com a inici dels Jocs Olímpics. Un any ple d'emocions i de conflictes que sovint començaven o acabaven malament. París el 68 va ser mig festa mig batalla, més lírica que èpica. Es va evitar una massacre, es van conquistar demandes socials i més marges de llibertats i es van obrir esperances. La societat va canviar, les institucions es van obrir una mica més a la ciutadania i nous moviments socials i polítics van plantejar o fer efectius nous drets.

La literatura i el pensament radical van emergir amb força i van esdevenir una moda. El boom llatinoamericà que es va concentrar a Barcelona va trobar aquell any la seva figura protagonista: Gabriel García Márquez i *Cien años de soledad*. Les obres de Chomsky i del Black Power i els originaris de l'Institut de Frank-

furt (Fromm, Adorno i sobretot Marcuse) es van convertir en best-sellers selectius. A França una estrella gairebé fugaç com Althusser va produir un marxisme estructuralista que va derivar en el catecisme sinistre de Martha Harnecker. Sartre era al carrer, malgrat l'edat, la ceguesa i les febleses físiques; feia costat als estudiants, i poc després dirà «élections, piège à cons». Henri Lefebvre va revivre una segona joventut amb els situacionistes i les noves cultures radicals, la ciutat, l'ambientalisme, el feminisme i va dirigir la revista *Espaces et Sociétés*, on vaig escriure després alguns articles, algun firmat amb el meu nom i un altre sobre Nou Barris com a Bandera Roja. A l'inici de BR també vam publicar un llarg article a *Temps Modernes*. Dutschke, un profeta de l'ecologisme marxista amb un lideratge intel·lectual i polític, era una presència fantasmal: l'abril de 1968 va rebre tres trets al cap i va sobreviure poc més de deu anys, tot i que molt reduït.

A Itàlia, en els anys previs al 68, el moviment obrer va desenvolupar una força material i cultural que va adquirir una hegemonia important entre bona part de la societat, especialment en les regions del nord. Un sector important de la intel·lectualitat del PCI va fundar Il Manifesto, amb Rossana Rossanda i Luciana Castellina, però Ingrao no els va seguir. Els *Quaderni Rossi*, una força intel·lectual potent, van passar a l'acció amb els comitès de base de la lluita sindical de Torí, a la Fiat, el col·lectiu que liderava Vittorio Rieser. Amb Pinzi Giampiccoli, Michael Salvati, Bianca Beccalli, Vilma Zubbini, etc., van contribuir i col·laborar a posar en marxa BR. Apareixien noves revistes, com *Quaderni Piacentini*, *Potere Operaio* i *Contrapiano*, hereus dels *Rossi*. I *Avanguardia*, *Lotta Continua* i Il Manifesto, de publicacions esdevenen moviments polítics i van tenir relacions amb BR. En diverses de les revistes esmentades vaig escriure alguns dels meus primers articles «internacionals», com també ho van fer altres companys i companyes de BR. Però també és el moment àlgid de la música pop, dels Beatles i els Rolling Stones, i de la minifaldilla de Mary Quant, procedents d'Anglaterra. Del *baby boom* del final de la guerra (1945) emergien els joves que arribaven a la feina o a les universitats. La joventut volia gaudir de la vida, de la música i del sexe, i s'enfrontava a

l'autoritarisme de la família, de l'escola, de la vestimenta, dels horaris, de les esglésies i de totes les institucions rígides.

França, París sobretot, va universalitzar el 68. El 22 de març es va iniciar l'anomenat «maig francès». Els estudiants de Nanterre-París van reclamar al ministre de l'Educació el dret dels nois i les noies de conuiuere o almenys que es poguessin visitar a les residències universitàries. El portaveu dels estudiants era Cohn-Bendit. El ministre, Peyrefitte, elitista i piròman, li va contestar: «Si va calent, tiri's a la piscina». Les setmanes següents els estudiants de Nanterre, indignats, es van enfrontar al «poder»: ocupació de la Universitat i posteriorment intervenció policial i clausura. I els estudiants i activistes de Nanterre se'n van cap a la Sorbonne i al Quartier Latin. És l'inici del mes de maig i centenars de milers de joves ocupen el centre de París, i set milions de treballadors es declaren en vaga i ocupen empreses, oficines i institucions. Durant algunes setmanes el centre de París esdevé un camp de batalla més simbòlic que militar, malgrat els excessos policials i la violència dels col·lectius nocturns. No era una revolució política, però va revolucionar la vida de la societat i va qüestionar les institucions que vivien separades de la ciutadania.

Les avantguardes polítiques eren conscients que no feien la revolució, ni la de 1789, ni la de 1917, ni la de Castro i de Guevara, ni la del Vietnam, ni tampoc el Front Popular de 1936. Els discursos citaven aquestes revolucions i hi havia un mimetisme romàntic, però en realitat el discurs mobilitzador contribuïa a construir una força política i a acumular forces. Alguns grups anarquistes, maoistes o simplement grups més o menys espontanis practicaven destrosses i confrontació violenta animats per excel·lents oradors. Com Cohn-Bendit, que un cop ha escalfat uns quants milers de manifestants tan sols aconsegueix provocar repressió i reaccions negatives en una part de la població. O com, amb molta més intel·ligència, Alain Krivine, qualificat d'excel·lent analista i estrateg polític pel *préfet* de policia Maurice Grimaud, que en els dies més durs va ser de facto l'autoritat màxima de l'Estat. Ell i les Joventuts Comunistes Revolucionàries van crear un «servei d'ordre» sòlid que protegia els joves manifestants i evitava destrosses

innecessàries. Krivine i Grimaud es van entendre: no volien morts ni ferits, ni empresonats, ni violències aparatoses. En una entrevista posterior, Krivine va reconèixer que el discurs revolucionari d'assalt a l'Estat era únicament un mite mobilitzador, una maniobra per acumular forces que no van fer els maoistes o anarquistes. Però generar il·lusions que esdevenen frustracions deixa rèdits baixos.

Les setmanes revolucionàries a París i altres grans ciutats van suposar una gran mobilització expressiva, protestatària; el reconeixement, per part de les institucions, de més llibertat i menys privilegis i repressions de tota mena. Però no es va convertir en una revolució política i «de classe», ni es va intentar conquerir «el poder», malgrat que per uns moments ho va semblar, i tot el món s'hi va emmirallar. Va ser una revolució social i cultural, els centenars de milers que proclamaven una revolució èpica, proletària i anarcocomunista (de totes les modalitats). Una «revolució» que va canviar les relacions entre institucions i ciutadania, més llibertats i més drets col·lectius i individuals, com el feminisme i l'ambientalisme. Però no la «revolució» de manual. Hobsbawm va escriure que Barcelona havia estat des del segle XVIII fins a mitjan del XX la ciutat més revolucionària —segurament és discutible, però déu-n'hi-do—, però cal reconèixer que París, mite revolucionari, ha impactat bona part del món: de la Revolució Francesa de 1789 a la revolució democràtica i social de 1848; de la Commune (l'únic cas real que va viure Marx) a la Revolució de 1917, que París gairebé va fer seva entre els intel·lectuals i els treballadors; del Front Popular de 1936 a l'alliberament de la ciutat (per cert, alliberada pel general Leclerc, però amb una majoria d'espanyols); i finalment el maig del 68, que ens va estimular a tots plegats. L'ambient del carrer, que no eren solament les manifestacions, era també la convivència. Les il·lusions de canviar la vida i refer el món, de posar fi a les institucions i fins i tot als partits piramidals, centralitzadors, autoritaris. Però entre les il·lusions i les esperances i la resistència de la realitat cal recórrer un llarg camí de construcció des de la base. Personalment ho vaig viure contradictòriament, entre l'entusiasme permanent del carrer i el discurs revolucionari mimesi d'altres èpoques, de 1789 a 1917.

Les revolucions franceses tenen la virtut d'universalitzar-se. O almenys així ho sembla. En tot cas, *La marselesa* i la tríada de llibertat, igualtat i fraternitat han estat banderes de totes les revolucions a Europa i Amèrica. Aquesta explosió d'idees i exemples va generar il·lusions i innovacions, però també mimetismes a vegades tràgics, com ara les experiències guevaristes a l'Amèrica Llatina. En altres casos es van crear organitzacions «revolucionàries» maoïstes inspirades en la Revolució Cultural xinesa. Als anys setanta van aparèixer organitzacions armades, especialment a Alemanya i Itàlia. Aquestes experiències van tenir com a conseqüència el sacrifici de joves activistes que somiaven revolucions en favor dels treballadors, però aquests ho van rebutjar i l'Estat i els cossos policials i judicials van accentuar les polítiques i les pràctiques més autoritàries. Mentrestant, els ideòlegs i estrategs del món capitalista real elaboraven una política que garantia l'hegemonia dels Estats i els governs a l'ombra del capitalisme financer i les grans empreses internacionals. Les guerres i intervencions en països «no centrals» van ser la punta de l'iceberg. Es van manipular les organitzacions més o menys terroristes a l'Europa occidental per contribuir a fer explotar el bloc soviètic. En els països europeus desenvolupats es va afeblir el sindicalisme i es va preparar el desmantellament de l'Estat del benestar. I es van començar a denunciar «els excessos de la democràcia», tal com ho va expressar obertament la famosa Trilateral (1975). Espanya, però, era i és *different*. La dictadura franquista entrava en la seva darrera etapa.

DEL MAIG DEL 68 DE PARÍS A BANDERA ROJA EL SETEMBRE DEL 68
A BARCELONA

Del maig del 68 vam escoltar més la música que les paraules, més les formes que els continguts, més l'estil *décontracté* que el model organitzatiu, menys ideologies i més acció, menys moviments expressius i més acumulació de forces. Vaig aprendre com ocupar el carrer per multituds diverses, com multiplicar les iniciatives i les formes d'actuar de sectors molt diversos, de les fàbriques i de

les universitats, dels ambientalistes i del feminisme, dels artistes i cineastes i dels immigrants. Com confrontar-se amb l'Estat i els seus aparells repressius però també com negociar i fer pactes des de posicions i espais molt diversos: una part de les «avantguardes revolucionàries» (JCR, UNEF, Sindicat de professors universitaris) i del PCF, la CGT, els intel·lectuals simpatitzants i mediadors. L'altra part de les «avantguardes», maoistes i anarquistes, es van marginar per no haver avaluat les seves forces i es van quedar sense capacitat de dialogar amb l'adversari.

BR, però, no va ser una emanació del maig del 68 o una identificació amb una organització política de les avantguardes de París. BR procedia d'una cultura marxista i de models organitzatius i polítics comunistes, amb molta obertura d'idees, amb flexibilitat organitzativa, amb realisme polític i amb aspiracions revolucionàries. Principalment procedíem del PSUC, i per tant la integració posterior va ser relativament fàcil. El maig del 68 i les avantguardes van patir un desfasament entre les esperances revolucionàries i el discurs mobilitzador i la seva pràctica política. Les avantguardes no tenien un espai social gaire ampli i, en canvi, l'Estat mantenia tota la seva força. Mancava un «projecte polític» que mobilitzés una part important de la ciutadania i fos acceptat per una gran majoria. Però el projecte polític ni existia, ni ningú l'esperava. Uns volien fer la revolució des de dintre de les fàbriques ocupades. D'altres volien ocupar els edificis propis del poder polític, tot i que molt pocs van sortir de l'àmbit del Quartier Latin. La bona voluntat de Michel Rocard i Pierre Mendès France, dos polítics assenyats, de gran intel·ligència i moralitat i independents dels grans partits polítics, els va portar a proposar-se per ocupar el poder i convocar eleccions. La seva proposta va caure en el buit. Els grans partits estaven integrats en l'Estat i solament estaven disposats a promoure reformes per sectors, universitats, fàbriques, institucions del *welfare state*. Les avantguardes eren al carrer, però no tenien accés a les institucions, i encara menys per abolir-les.

Les avantguardes polítiques van fer el salt de la mobilització al carrer a un discurs revolucionari expressiu. El discurs ideològic radical de les organitzacions d'esquerreres no es corresponia a la majoria de les classes populars i treballadores, ni a les classes mitjanes, excepte sectors de l'ensenyament i la cultura. L'opció d'alguns milers de joves, gairebé sempre de classes mitjanes cultivades, d'anar a fer apostolat entre el moviment obrer va resultar un fracàs al cap d'uns mesos o de pocs anys. A la dècada dels setanta els dirigents o activistes es van ressituar, o bé en la política formal o bé en activitats professionals qualificades. D'altres, els que es van «proletaritzar», en molts casos es van sentir fora de joc. Vegeu els llibres i estudis que s'han fet en els darrers deu o quinze anys sobre el que han esdevingut centenars de quadres polítics o activistes socials d'aleshores.

No obstant això, va ser una vertadera revolució cultural i llibertadora. Es van obrir nous fronts democratitzadors que han aportat millores per a la gran majoria de la ciutadania, des dels sectors relativament alts fins a les classes mitjanes i treballadores, tant pel que fa a qualitat de vida a les ciutats, la sensibilitat ambiental, la solidaritat amb els immigrants o els excolonitzats, el feminisme, les minories territorials i les seves identitats, o la crítica al funcionament de les institucions polítiques i dels serveis públics i també dels partits polítics. Sense el maig del 68 segurament no s'hauria fet la renovació del Partit Socialista, i probablement Mitterrand no hauria guanyat la presidència (1981 i 1988), ni s'hauria fet la *union de la gauche*, ni tampoc un programa modern i progressista.

Uns mesos després, quan encara no ens dèiem Bandera Roja, vaig tenir en compte aquelles reflexions elementals i sovint contradictòries. Ho volíem tot, fer la lluita social diària, acabar amb el franquisme i conquerir alguna mena de democràcia més enllà d'eleccions i partits. Reclamàvem la república i drets socials i polítics «reals», i vivíem com si fos la mà que arriba al cel. Volíem un món on la utopia es convertís en realitat. Segurament vaig barrejar-ho tot una mica, tal com es tradueix en dos llibres col·lectius en què vaig col·laborar. Un d'uns mesos abans del maig del 68,

Reflexiones sobre el neocapitalismo, amb Vázquez Montalbán, Isidre Molas, Francesc de Carreras, etc., i un altre en calent, poques setmanes després del maig, *Revolución cultural en Francia*, amb Joaquim Sempere, Raimon Obiols i Alfons Comín. El maig del 68 ens va donar l'empenta de fer alguna cosa nova, realista i transformadora. Es va posar en marxa una organització d'algunes desenes d'activistes polítics joves amb una base cultural relativament alta i vocació per l'acció, però una vocació ben entesa, no suïcida. L'aroma del maig del 68 ens va entusiasmar, però no n'hi havia prou. En portar-ho a la pràctica, immersos en una dictadura violenta, vam relativitzar la ideologia i vam rebutjar les batalletes hiperideologistes. La utopia comunista o de democràcia radical donava inspiració i esperança als militants, però no era un objectiu polític, almenys en aquell entorn. Preteníem una cosa més modesta, possible i constructiva: desenvolupar estructures socials, formes d'organització entre el que era il·legal i el que era alegal, amb vocació de lluita concreta per la democràcia i la justícia. I fer-ho tenint en compte les demandes de la gent i les possibilitats reals en cada situació de classe i territori. No es podia treballar de la mateixa manera a la universitat que a les grans fàbriques o a les oficines, ni als barris igual que als sectors culturals i professionals.

BR va ser un desideràtum no solament del maig del 68 i del conjunt dels moviments més o menys revolucionaris a la resta del món. El PSUC, que era l'eix principal de la lluita antifranquista, havia estat molt reprimint els darrers anys seixanta i hi havia una feblesa conjuntural entre els nuclis dirigits, empresonats o molt clandestinitzats, i les bases. Cal afegir que, si bé el PSUC, incloent-hi la direcció, va veure el maig del 68 a París amb molta simpatia (malgrat l'actitud entre crítica o passiva del PCF), no creia que es poguessin fer unes mobilitzacions similars a Catalunya i a la resta d'Espanya. En aquest ambient van proliferar organitzacions amb vocació revolucionària. En uns casos van ser organitzacions que van evolucionar cap a posicions molt radicals, i fins i tot violentes, alguns a la pràctica i altres en el discurs: el FLP, que va donar lloc a la Lliga comunista revolucionària (com la francesa, derivada de la JCR); els FSF (que procedien del CC que havia tingut el suport

de Jordi Pujol) van fer una deriva cap a una mena d'anarquisme violent, els Chechos (comitès de vaga d'estudiants i d'obrers), el PCI (escissió del PSUC i pro-xinès), el PC m-l/FRAP, el partit «oficial» maoista, i altres. BR va optar per situar-se en una zona intermèdia. Entre el PSUC i altres organitzacions, com els socialistes catalanistes del MSC, les cúpules de CCOO, els col·lectius universitaris, professionals i intel·lectuals molt influenciats pel PSUC, per un costat. I per l'altre, el món de l'ultraesquerranisme, ideologistes, activistes, amb tendències violentes, amb poc arrelament social.

BR va néixer en un moment polític contradictori. El món estava «revolucionat» i el tardofranquisme estava a les acaballes. Però difícilment es podia fer una cosa similar a França o a Itàlia, al maig francès o la tardor italiana, per esmentar referències properes. Ni hi havia una mobilització popular potencial similar, ni el tardofranquisme havia perdut la seva capacitat criminal repressora. La nostra opció va ser construir forces organitzades a la base: als barris, fàbriques o escoles, i generar un teixit sociopolític que contribuís a enderrocar la dictadura i a obrir esperances democràtiques, republicanes i socialistes (en sentit ampli).